

सोभरिः काण्वः । मरुतः । प्रगाथः (विषमा ककुप् समा सतोबृहती), १४ सतोविराट्

आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो मापं स्थाता समन्यवः ।

स्थिरा चिन्नमयिष्णवः ॥ ८.०२०.०१

प्रस्थावानः- हे प्रस्थातारः । समन्यवः- समननाः । आ गन्त- आगच्छत । मा । रिषण्यत- हिंस्त ।

मा । अप स्थात- अपगच्छत । स्थिरा- दृढानि । चित्- अपि । नमयिष्णवः- नमयथ ॥१॥

वीळुपविभिर्मरुत ऋभुक्षण आ रुद्रासः सुदीतिभिः ।

इषा नो अद्या गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः ॥ ८.०२०.०२

सोभरीयवः- शोभनभरणशीलं कामयमानाः । पुरुस्पृहः- बहुभिः स्पृहणीयाः । मरुतः- हे

प्राणविशेषा वाता वा । ऋभुक्षणः- उरुभासमानाः । रुद्रासः- रुद्रजाः । सुदीतिभिः- शोभनदानैः ।

इषा- सदेष्टव्या । वीळुपविभिः- दृढपवियुक्तरथैः । अद्य- इदानीम् । आ गत- आगच्छत ॥२॥

विद्वा हि रुद्रियाणां शुष्ममुग्रं मरुतां शिमीवताम् । विष्णोरेषस्य मीळुषाम् ॥ ८.०२०.०३

विष्णोः- व्याप्तस्य । एषस्य- काम्यस्य । रुद्रियाणाम्- रुद्रजानाम् । शिमीवताम्- कर्मवताम् ।

मीळुषाम्- वर्षकाणाम् । मरुताम् । उग्रम्- उद्गूर्णम् । शुष्मम्- बलम् । विद्वा- जानीमः । हि-

खलु ॥३॥

वि द्वीपानि पापतन्तिष्ठदुच्छुनोभे युजन्त रोदसी ।

प्र धन्वान्यैरत शुभ्रखादयो यदेजथ स्वभानवः ॥ ८.०२०.०४

द्वीपानि । वि- विशेषेण । पापतन्- पतन्ति । तिष्ठत्- स्थावरम् । दुच्छुना- दुःखेन भवति । उभे रोदसी-

द्यावापृथिव्यौ । युजन्त- कम्पनेन युक्ते भवतः । यत्- यदा । स्वभानवः- स्वप्रकाशाः सन्तः । एजथ-

कम्पन्ते । तदा । शुभ्रखादयः- शुक्लायुधाः । धन्वानि- उदकानि । प्र ऐरत- प्रेरयन्ति ॥४॥

अच्युता चिद्धो अज्मन्ना नानदति पर्वतासो वनस्पतिः। भूमिर्यामेषु रेजते ॥ ८.०२०.०५

वः- युष्माकम्। अज्मन्- गमने। अच्युता- दृढाः। पर्वतासः- गिरयो मेघा वा। नानदति- शब्दं कुर्वन्ति। यामेषु- भवतां गमनेषु। भूमिः- पृथिवी। रेजते- कम्पते ॥५॥

अमाय वो मरुतो यातवे द्यौर्जिहीत उत्तरा बृहत्।

यत्रा नरो देदिशते तनूष्वा त्वक्षांसि बाह्वोजसः ॥ ८.०२०.०६

यत्र। नरः- नेतारः। बह्वोजसः- प्रभूतबला मरुतः। त्वक्षांसि- तनूकृतानि तीक्ष्णीकृतान्यायुधानि। तनूषु- विस्तृतासु मेघस्थास्वप्सु। आ देदिशते- मेघभेदनायादिशन्ति। तत्र। मरुतः। वः- युष्माकम्। अमाय- बलाय। यातवे- यातुम्। द्यौः। बृहत्- महदन्तरिक्षं विसृज्य। उत्तरा- उद्गततराणि। जिहीते- गच्छति ॥६॥

स्वधामनु श्रियं नरो महि त्वेषा अमवन्तो वृषप्सवः। वहन्ते अहुतप्सवः ॥ ८.०२०.०७

स्वधाम्- स्वधारणाम्। अनु- अनुसृत्य। नरः- नेतारः। त्वेषाः- दीप्तिमन्तः। अमवन्तः- बलवन्तः। वृषप्सवः- वर्षकरूपाः। अहुतप्सवः- अकुटिलरूपाः। महि- महतीम्। श्रियम्। वहन्ते- प्रापयन्ति ॥७॥

गोभिर्वाणो अज्यते सोभरीणां रथे कोशे हिरण्यये।

गोबन्धवः सुजातास इषे भुजे महान्तो नः स्परसे नु ॥ ८.०२०.०८

हिरण्यये- सुवर्णे। कोशे। रथे। सोभरीणाम्। वाणः- वीणा। गोभिः- शब्दैः। अज्यते- व्यज्यते। गोबन्धवः- तदीयाः। सुजातासः- सुष्ठुत्पन्नाः। महान्तः- महात्मानः। नः- अस्माकम्। स्परसे- प्रीणनाय। इषे- सदेषणायै। भुजे- भोगाय। नु- क्षिप्रम्। भवन्तु ॥८॥

प्रति वो वृषदञ्जयो वृष्णे शर्धाय मारुताय भरध्वम्। हव्या वृषप्रयाव्यो ॥ ८.०२०.०९

वृषदञ्जयः- वर्षकेन सोमेन सिञ्चन्तः । वः- यूयम् । वृषप्रयाव्णे- वर्षकसोमशरणाय । वृष्णे- वर्षकाय । मारुताय शर्धाय- मरुद्गणाय । हव्या- हव्यानि । भरध्वम्- सम्पादयत ॥९॥

वृषणश्चेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना ।

आ श्येनासो न पक्षिणो वृथा नरो हव्या नो वीतये गत ॥ ८.०२०.१०

वृषणश्चेन- वर्षकाश्चेन । मरुतः । वृषप्सुना- वर्षकरूपेण । वृषनाभिना- वर्षकमध्यभागेन । रथेन । नरः- नेतारः । श्येनासो न पक्षिणः- द्विजा इव । वृथा- अनायासेन । वीतये- भक्षणाय । नः- अस्माकम् । हव्या- हव्यानि । आ गत- आगच्छत ॥१०॥

समानमज्येषां वि भ्राजन्ते रुक्मासो अधि बाहुषु । दविद्युततृष्टयः ॥ ८.०२०.११

बाहुषु- भुजेषु । अधि । एषाम्- एतेषाम् । समानम् । अज्नि- आभरणम् । वि- विशेषेण । भ्राजन्ते- प्रकाशन्ते । ऋष्टयः- आयुधानि । दविद्युतत्- द्योतन्ते ॥११॥

त उग्रासो वृषण उग्रबाहवो नकिष्टनूषु येतिरे ।

स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वोऽनीकेष्वधि श्रियः ॥ ८.०२०.१२

ते- अमी । उग्रासः- उद्गूर्णाः । वृषणः- वर्षकाः । उग्रबाहवः- बलयुक्तभुजाः । नकिः- न केपि । तनूषु- भवतां देहेषु । येतिरे- बाधितुं यतन्ते । धन्वानि- धनूषि । आयुधा- आयुधानि । रथेषु । वः- युष्माकम् । स्थिरा- दृढानि । अनीकेषु- सेनासु । अधि । श्रियः युष्माकं भवन्ति ॥१२॥

येषामर्णो न सप्रथो नाम त्वेष शश्वतामेकमिद्भुजे । वयो न पित्र्यं सहः ॥ ८.०२०.१३

येषाम् । अर्णः- समुद्रः । न- इव । सप्रथः- पृथु । त्वेषम्- दीप्तम् । शश्वताम्- बहूनाम् । भुजे- भोगाय । वयः- अन्नम् । न- इव । एकम् । पित्र्यम्- पैतृकं रुद्रजम् । सहः- बलम् ॥१३॥

तान्वन्दस्व मरुतस्ताँ उप स्तुहि तेषां हि धुनीनाम् ।

अराणां न चरमस्तदैषां दाना म्हा तदैषाम् ॥ ८.०२०.१४

तेषाम्। अराणाम्- आर्याणाम्। धुनीनाम्- कम्पकानां मरुताम्। चरमः- शेषभूतः सन्। न-
सम्प्रति। तान्। मरुतान्- वातान् प्राणविशेषान्। वन्दस्व- नमस्कुरु। उप स्तुहि। एषाम्। दाना-
दानानि। मह्ना- महत्त्वयुक्तानि ॥१४॥

सुभगः स व ऊतिष्वास पूर्वासु मरुतो व्युष्टिषु। यो वा नूनमुतासीति ॥ ८.०२०.१५
यः। नूनम्- अवश्यम्। असति- युष्माकं भवति। सः। पूर्वासु- प्राचीनासु। व्युष्टिषु- उषःसु। वः-
युष्माकम्। ऊतिषु- रक्षासु। सुभगः- सौभाग्यवान्। आस- भवति ॥१५॥

यस्य वा यूयं प्रति वाजिनो नर आ हव्या वीतये गथ।
अभि ष द्युन्नैरुत वाजसातिभिः सुम्ना वो धूतयो नशत् ॥ ८.०२०.१६
यूयम्। वाजिनः- सद्गतिमन्तः। नरः- नेतारः। यस्य। हव्या- हव्यानाम्। वीतये- भक्षणाय। आ
गथ- आगच्छथ। सः। द्युन्नैः- दीप्तिभिः। वाजसातिभिः- बललामैः। वः- युष्माकम्। सुम्ना-
सुखानि। धूतयः- कम्पयन्तः। अभि नशत्- व्याप्नुवन्ति ॥१६॥

यथा रुद्रस्य सूनवो दिवो वशन्त्यसुरस्य वेधसः। युवानस्तथेदसत् ॥ ८.०२०.१७
यथा। युवानः- तरुणाः। असुरस्य रुद्रस्य सूनवः- रुद्रजाः। वेधसः- मेधाविनः। दिवः- स्वर्गात्।
वशन्ति- अस्मान् कामयन्ते। तथा। इत् - एव। असत्- अस्माकं स्तोत्रं भवतु ॥१७॥

ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळुषश्चरन्ति ये।
अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम् ॥ ८.०२०.१८
ये। सुदानवः- शोभनदातारः। मरुतः। अर्हन्ति- पूजयन्ति। स्मत्- प्रशस्तम्। ये। मीळुषः-
सेक्तृन्। चरन्ति- परिचरन्ति। तान्। नः- अस्मान्। अतः। वस्यसा- सम्पद्दानकामेन। हृदा-
हृदयेन। युवानः- तरुणाः। आ ववृध्वम्- वरणं कुरुत ॥१८॥

यून ऊ षु नविष्ठया वृष्णः पावकाँ अभि सौभरे गिरा। गाय गा इव चर्कृषत् ॥ ८.०२०.१९

चर्कृषत्- कृषन् कृषीवलः । गा इव । यूनः- तरुणान् । वृष्णः- सेक्तृन् । पावकान्- शोधकान् ।
सोभरे । नविष्टया- अतिशयेनाभिनवया । गिरा- वाचा । सु- सुष्ठु । गाय- कीर्तय ॥१९॥

साहा ये सन्ति मुष्टिहेव हव्यो विश्वासु पृत्सु होतृषु ।

वृष्णाश्चन्द्रान्न सुश्रवस्तमान्गिरा वन्दस्व मरुतो अह ॥ ८.०२०.२०

विश्वासु- सर्वेषु । पृत्सु- युद्धेषु । होतृषु- साहाय्यायाह्वानशीलेषु । ये । मुष्टिहेव- मुष्ट्या बाधक इव ।
साहाः- अभिभवितारः । सन्ति- भवन्ति । तान् । वृष्णः- वर्षकान् । चन्द्रान्- आह्लादकरान् ।
सुश्रवस्तमान्- अतिशयेन श्रुतिमतः । मरुतः । अह- एव । गिरा- वाचा । वन्दस्व- स्तुहि ॥२०॥

गावश्चिद्धा समन्यवः सजात्येन मरुतः सबन्धवः । रिहते ककुभौ मिथः ॥ ८.०२०.२१

समन्यवः- समननाः । सजात्येन सबन्धवः । मरुतः । गावश्चित्- गाव इव । ककुभः- दिशः ।
मिथः- परस्परम् । रिहते- लिहन्ति ॥२१॥

मर्तेश्चिद्धो नृतवो रुक्मवक्षस उप भ्रातृत्वमायति ।

अधि नो गात मरुतः सदा हि व आपित्वमस्ति निध्रुवि ॥ ८.०२०.२२

मर्तः- मर्त्यः । चित्- अपि । नृतवः- हे नर्तनशीलाः । रुक्मवक्षसः- हिरण्यवक्षसः । युष्माकम् ।
भ्रातृत्वम्- सोदरत्त्वम् । उप आयति- प्राप्नोति । मरुतः । नः- अस्मदर्थम् । अधि गात- अधिब्रूत ।
सदा- सततम् । हि- खलु । वः- युष्माकम् । आपित्वम्- बान्धव्यम् । निध्रुवि- नितरां धारयितव्ये
ध्याने । अस्ति- भवति ॥२२॥

मरुतो मारुतस्य न आ भैषजस्य वहता सुदानवः । यूयं सखायः सप्तयः ॥ ८.०२०.२३

मरुतः- हे वाताः प्राणविशेषाः । सुदानवः- शोभनदानाः । नः- अस्मभ्यम् । भैषजस्य मारुतस्य-
मारुत्सम्बन्धिभैषज्यम् । आ वहत- प्रापयत । यूयम् । सप्तयः- भवतामेव प्रणालीभूताः प्राणाश्वाः ।
सखायः- सुहृदः ॥२३॥

याभिः सिन्धुमवथ याभिस्तूर्वथ याभिर्दशस्यथा क्रिविम् ।

मयो नो भूतोतिभिर्मयोभुवः शिवाभिरसचद्विषः ॥ ८.०२०.२४

मयोभुवः- हे आनन्दकराः । असचद्विषः- शत्रुरहिताः । शिवाभिः- मङ्गलाभिः । याभिः । सिन्धुम्-
अपः । अवथ- ररक्षिथ । याभिः । तूर्वथ- वृत्राणि हिंस्थ । याभिः । क्रिविम्- कूपम् । दशस्यथ-
अयच्छथ । ताभिः । ऊतिभिः- रक्षाभिः । मयः- सुखस्य भावयितारः । भूत- भवत ॥२४ ॥

यत्सिन्धौ यदसिक्त्र्यां यत्समुद्रेषु मरुतः सुबर्हिषः । यत्पर्वतेषु भेषजम् ॥ ८.०२०.२५

सुबर्हिषः- शोभनयज्ञाः । मरुतः- प्राणविशेषाः । युष्माकं भेषजम् ।
नदीपर्वतादिष्वनुभवेमेत्याधिभौतिके । आध्यात्मिके तु । सिन्धौ- स्यन्दनशीलायाम् । असिक्त्र्याम्-
असितायां शुभ्रायां नद्यां मूलशक्तिधारायाम् । समुद्रेषु- चित्ताणविषु । पर्वतेषु- स्थैर्यप्रतीकगिरिषु
तदनुभवेम ॥२५ ॥

विश्वं पश्यन्तो बिभृथा तनूष्वा तेना नो अधि वोचत ।

क्षमा रपौ मरुत आतुरस्य न इष्कर्ता विहुतं पुनः ॥ ८.०२०.२६

विश्वम्- सर्वं भेषजम् । पश्यन्तः- जानन्तः । तनूषु- देहेषु । बिभृथ- धारयथ । तेन । नः- अस्मान् ।
अधि वोचत- उपदिशत । हे मरुतः । आतुरस्य- रुग्णस्य । रपः- दुःखस्य । क्षमा- क्षान्तिर्यथा
भवति तथा । नः- अस्माकम् । विहुतम्- विबाधितमङ्गम् । पुनः । इष्कर्त- संस्कुरुत । पूर्णं
कुरुत ॥२६ ॥